



JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES RESEARCH



2017

Vol:4 / Issue:12

pp.819-825

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 29/10/2017

The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 16/11/2017

The Published Date (Yayınlanma Tarihi 17.11.2017)

TÜRKİYE'DE İŞ VE YATIRIM ORTAMININ DÜNYA İŞ YAPMA ENDEKSİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ*

ASSESSMENT OF BUSINESS AND INVESTMENT ENVIRONMENT OF TURKEY AS OF WORLD DOING BUSINESS INDEX

Yrd. Doç. Dr. Pelin MASTAR ÖZCAN

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü,
Manisa/Türkiye (Eş katkılı yazar)

Doç. Dr. Gül KAYALIDERE

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü,
Manisa/Türkiye (Eş katkılı yazar.)

ÖZ

İş Yapma Endeksi; 2003 yılından itibaren Uluslararası Finans Kurumu (International Finance Corporation, IFC) ve Dünya Bankası (World Bank, WB) tarafından hazırlanmakta olup ülkelerin yatırım ortamları hakkında genel bilgi sunan bir rapordur. Söz konusu raporda vergi politikaları, şirket kuruluşu, yatırımcıların korunması ve lisans alma sürecinde uyulacak yasal mevzuata ilişkin karşılaştırmalı bilgiler yer almaktadır. Türkiye ekonomisinin gelişmiş ülke ekonomilere yakınsama sürecinin hızlanması ve orta gelir tuzağından kalıcı bir şekilde çıkılması hedefi ekonomik ve sosyal alanda yapılan kapsamlı reform çabalarıyla desteklenmektedir. Bu kapsamda Onuncu Kalkınma Planı'nda da önceki kalkınma planlarından farklı olarak "Öncelikli Dönüşüm Programları" oluşturulmuştur. Çalışmada Onuncu Kalkınma Planında yer alan "İş ve Yatırım Ortamının Geliştirilmesi Eylem Planı" kapsamında ülkemizin İş Yapma Endeksi'ne göre yıllar itibarıyla genel durumu değerlendirilecek olup çalışma son dönemde yatırım ortamının geliştirilmesine yönelik yapılan çalışmaların değerlendirilmesi ile sonuçlandırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İş yapma Endeksi, Yatırım Ortamı, Doğrudan Yabancı Sermaye

ABSTRACT

World Doing Business Index is a report issued by the International Finance Corporation, IFC) and the World Bank (WB) since 2003 which provides information on investment environments. Comparative information on tax policies, incorporation, protection of investors and legal legislation to be implemented at licensing process are included in this report. The objective of accelerating converging economy of Turkey to economies of developed countries and escaping from middle income trap permanently is supported by comprehensive reform efforts in economical and social fields. Within this scope, different than the previous development programs, "the Primary Conversion Programs" have been established in the Tenth Development Plan. In this study, the general status of our country in years based on Business Index will be taken into consideration within the scope of "the Action Plan on Developing Business and Investment Environment" included in the Tenth Development Plan and it will be finalized by evaluating the recent activities towards developing investment environments.

Key Words: World Doing Business Index, Investment Environment, Foreign Direct Investment

1. GİRİŞ

Seçili ülkelerde çeşitli göstergelerden yararlanılarak oluşturulan rekabet endeksi ve/veya iş/yatırım ortamı gibi endeksler ülkelerde yatırım ortamının kalitesini belirlemek ve karşılaştırma yapabilmek açısından son dönemde önemi gittikçe artan endekslerdir. Bu endeksler ülkelerin yatırım ortamının değerlendirmesine yardımcı olmakla birlikte ülkelerin doğrudan yabancı sermaye çekebilme potansiyellerini göstermesi açısından da önem taşımaktadır.

Çalışmamızın temel çıkış noktasını oluşturan Dünya İş Yapma Endeksi; çeşitli göstergelerin bileşiminden hesaplanmaktadır. Endekste yer alan düzenlemelerin şirket kurma sürecini kolaylaştırıp kolaylaştırmadığı

* Bu çalışma 3. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda (26-28 Ekim 2017 - Kahramanmaraş) sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

başka bir ifade ile ülkeyi iş kurma açısından bir cazibe merkezi haline getirip getirmediği değerlendirilmektedir.

Türkiye; son dönemde yapmış olduğu yasal ve kurumsal düzenlemelerle endekste konumunu iyileştirmekle birlikte halen orta seviyelerde yer almaktadır. İstenilen düzeyde yabancı sermayenin ülkemize gelebilmesi için endekste yer alan alt bileşenlerin iyi değerlendirilmesi ve her bir bileşen için güçlü ve zayıf yönlerimizin ortaya konulması gerekmektedir.

Bu kapsamda çalışmamızda; öncelikli olarak doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve yatırım ortamı teorik olarak incelenecektir. Sonrasında ise İş Yapma Endeksi'nde Türkiye'nin konumu açıklanarak, endekste yer alan ülkelerle karşılıklı olarak değerlendirilecektir.

2. YATIRIM ORTAMININ GELİŞMESİNDE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ ÖNEMİ

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları; gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından oldukça önemlidir. Gelişmiş ülkelerde sürdürülebilir büyümenin sağlanması, gelişmekte olan ülkelerde de yarattığı istihdam ve katma değer ile ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanması açısından önemli olup ülkeler doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını kendi ülkelerine çekebilmek için adeta bir yarış halindedirler.

Neo-Liberal bakış açısına göre ekonomik büyüme teknolojik gelişmelere bağlıdır. Yabancı yatırımlar ev sahibi ülkede pozitif dışsallık yayarak teknolojik gelişmelere katkıda bulunmakta ve ekonomik büyümeye yardımcı olmaktadır. De Gregoria (1992), Zhang (2001), Boldwin (2005) yaptıkları çalışmalarında büyüme ile doğrudan yabancı yatırımlar arasında pozitif bir ilişki tespit etmiştir (İamsiraroj & Ulubaşoğlu, 2015: 201). Benzer şekilde; Borensztein vd.(1998) yılında yaptıkları çalışmada özellikle gelişmekte olan ülkelerde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının büyümeye katkısının yerel firmalara nazaran daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Bunun nedeni ise yabancı yatırımların gelişmiş yönetim becerisi ve ileri teknolojiye sahip olmalarından kaynaklanmaktadır (Borensztein, Gregorio, & Lee, 1998:133).

Doğrudan yabancı sermaye yatırımı; bir firmanın başka ülkede mukim bir firmayı satın alarak, yeni kurulan bir firma için kuruluş sermayesi sağlayarak ya da mevcut bir şirketin sermayesini arttırması ve yerli firmalara yönetim bilgisi, lisans, know-how vb. gibi unsurları beraberinde getirmesidir (Yavan & Kara, 2003:20; Karluk, 1983: 14).

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının istenilen düzeyde ülkeye gelebilmesi aynı zamanda beklenen pozitif dışsallıkları sağlayabilmesi için uygun yatırım ortamının ya da yatırım ikliminin tesis edilmesi gerekmektedir. Yatırım ortamı; bir ülkede yatırımcının yatırım yapabilmesi için aradığı koşulları ifade etmektedir. Başka bir ifade ile yatırım ortamı; “yatırımla ilgili riskleri ve getirileri etkileyen, hem var olan hem de beklenen, politika, kurumsal ve davranışsal çevre” olarak tanımlanabilir (Erdoğan, 2008:5).

Yatırım ortamının belirlenmesinde ekonomik ve sosyal göstergelerle birlikte; firmaların faaliyette buldukları ortam, ticari düzenlemeler, bankacılık, sermaye piyasası, vergi düzenlemeleri, işçi-işveren ilişkilerine yönelik düzenlemeler ve fiili uygulamalar esas alınmaktadır (Yükseler, 2005:9). Bu kapsamda siyasi ve ekonomik istikrarsızlık, siyasi ve bürokratik yolsuzluklar, sermaye ayrımcılığı, aşırı merkezîyetçilik, ertelenen reformlar, vergi kanunlarında belirsizlik, vergi incelemelerinde keyfilik, vergi idaresine ilişkin sorunlar, bürokratik hantallık, yasal alt yapı eksiklikleri vb. faktörler yatırım iklimini olumsuz yönde etkilemekte ve yabancı yatırım hacminin azalmasına neden olmaktadır (Kovancılar, 2003:27-42).

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından beklenen olumlu etkilerin ortaya çıkabilmesi için uygun iş ortamının oluşturulması gerekmektedir. Bu kapsamda yabancı firmalar yatırım kararlarını verirken farklı ülkelerin verilerinin yer aldığı endekslerden yararlanmaktadır. Çalışmamızın izleyen bölümünde Dünya İş Yapma Endeksi'nin genel yapısı değerlendirilecektir.

3. İŞ YAPMA ENDEKSİ VE KAPSAMI

Dünya Bankası tarafından hazırlanan ve bir ülkedeki iş yapma kolaylığını ölçmeye yarayan “İş yapma (Doing Business) Endeksi”, dünya ekonomileri üzerinde endekste yer alan ülkelerin yatırım ortamını etkileyecek şirket kuruluşu, vergi politikaları, istihdam, lisans alma süreci, yatırımcıların korunması gibi çeşitli göstergeleri temel alarak karşılaştırmalı bir değerlendirme sunmaktadır. İlk rapor 2004 yılında yayınlanmış ve 2003 yılı verilerini içermiştir. 2017 yılında yayınlanan iş yapma endeksinde de aynı sistem ile hareket edilmiş ve 2016 verilerinin yer aldığı rapor 2017 yayını olarak kamuoyuna sunulmuştur (Koç vd.,2017:19). 2004 yılında ilki yayınlanan endekste, 5 kriter ve 133 ülke incelenmiş 2017 yılına gelindiğinde kriterler 10'a ve ülke sayısının da 190'a ulaştığı görülmüştür. Endekste dikkat çeken bir diğer unsur ise, işgücü piyasası kriteri altında

değerlendirmeler yapmasıdır fakat bu kriter ülke sıralaması yapılırken dikkate alınmamaktadır. Son Rapor ise 31 Ekim 2018 tarihinde yayınlanmıştır. Raporda yine 190 ülke 10 temel kriter ve 1 tane işgücü piyasası düzenlemeleri kriteri olmak üzere düzenlenmiştir. Raporda incelenen ülkelerin 119'unun iş ortamını iyileştirmek için en az bir tane reform yaptığı dikkati çekmektedir. Sıralamada üst basamaklarda yer alan ülkeler önceki yıllara göre daha fazla çeşitlilik gösterse de ilk yirmi sıralamasındaki ülkelerin on dört tanesinin OECD üyesi olan yüksek gelir grubundaki ülkelere olduğu görülür (Boztepe, 2017b:2). Dünya Bankası'nın her yıl yayınladığı bu endeks ile özel sektörün gelişmesine katkı sağlanarak kalkınmada uluslararası girişimleri arttırmak ve konu ile bilgi vererek gelişime destek vermek amaçlanmaktadır.

Raporda bir işletmenin kurulması ve devam ettirilmesi konularında devletin koyduğu koşulları yerine getirme, ülkeler arası ticaret, vergi ödeme ve bir işletmeyi kapatma gibi işlemlerin süre ve maliyetleri ortaya konmaktadır (Pınar, 2013:10). İş yapma raporu bir ülkedeki en büyük ticaret şehrinde faaliyet gösteren küçük ve orta büyüklükteki işletmeleri (KOBİ) etkileyen on bir alandaki düzenlemeleri ele almaktadır. Bunlardan onu: İşe başlama, inşaat izinleri, elektrik temini, tapu kaydı, kredi temini, azınlık hissedar haklarının korunması, vergi ödeme, dış ticaret, sözleşmenin icrası ve şirket tasfiyesi olarak sıralanmaktadır. Söz konusu bu on kalem, sınır puana uzaklık değeri ve iş yapma kolaylığı sıralamasına dahil edilmiştir. 2018 yılında yayınlanan raporda yukarıda da ifade edildiği üzere, iş gücü piyasası düzenlemelerine ilişkin göstergeler de yer almaktadır. Fakat, bu göstergeler sınır puana uzaklık değeri ve iş yapma kolaylığı sıralamasına dâhil edilmemektedir. Rapor başlangıçta düzenleyici süreçlerin verimliliğine odaklanmış zaman içinde iş mevzuatının kalitesini de ölçecek biçimde gelişmiştir. Örneğin; mülkiyet devri için sadece hızlı, basit ve hesaplı bir süreç olup olmadığını değil, aynı zamanda ilgili kamu idaresinin söz konusu transfer hakkında bilgilerin doğruluğunu garanti eden sistemlere sahip olup olmadığını da ölçmektedir (Gümrük ve Ticaret Bakanlığı,2017:9).

Endekste genel olarak on bileşenden söz edilmekte ve bunlardan ilki *işe başlama* olarak yer almaktadır. İşe başlama kolaylığı olarak da ifade edilebilecek bileşende, iş kurmak isteyen bir girişimcinin yapması gereken tüm işlemler tespit edilerek bu prosedürlerin tamamlanması için harcanan zaman ve maliyetler ölçülür. *Inşaat izinleri*, ülkenin en büyük ticari şehrinde basit bir ticaret malı deposunun inşa edilmesi için yapılması gereken işlemleri ve bu işlemlerin gerçekleştirilmesi için harcanan gün ve maliyetleri kapsar. *Elektrik temini*, yerel bir işletmenin elektrik bağlantısı kurmak için aşması gereken işlemler ve ayrıca bu işlemlerin tamamlanması için gereken süre ve harcanan maliyeti içeren bir bileşendir. *Tapu kaydında*, bir şirketin başka bir şirketi mülkiyetine alması ve mülkiyeti kendi üzerine geçirmesi için gereken tüm işlemler değerlendirilmektedir. *Kredi temini*, bu bileşen ile borç alanların ve borç verenlerin kredi bilgi paylaşımları ve onların yasal hakları değerlendirilir. *Azınlık hissedar haklarının korunmasında*, yöneticilerin kendi çıkarları için şirketi kullanmalarına karşılık azınlık hissedarının korunma gücü değerlendirilir. *Vergi ödeme*, bu bileşen ile orta boy işletmelerin ödemesi gereken vergiler ve ödenen vergilerin şirket için getirdiği idari külfet dikkate alınır. *Dış ticaret*, malların deniz taşımacılığı ile ihraç veya ithal edilmesi için gerekli belgelerin yanı sıra tüm bu sevkiyat işleminin süresi ve maliyeti değerlendirilir. *Sözleşmenin icrası* ile yerel mahkemelerde adli sistemin bir ticaret davasını çözmesi konusunda ne kadar etkin olduğu ortaya konulur. *Şirket tasfiyesi*, iç varlıklara ilişkin tasfiye süresini, maliyetini ve sonucunu gösteren bir bileşendir (Akses, 2014:6-9).

2017 yılında yayınlanan rapor ile mevcut bileşenlere yeni unsurlar eklenmiş ve 2018 raporunda da aynı sistematik devam etmiştir (Gümrük ve Ticaret Bakanlığı,2017:9):

- ✓ Vergi ödeme gösterge setine (alt başlığı) vergi beyanından sonraki süreçler de dâhil edilmiştir (vergi cezaları, kontroller, itirazlar, iadelere ilişkin süreçler).
- ✓ 3 alt başlıkta cinsiyet unsuru da hesaba katılmıştır (işe başlama, sözleşmenin icrası ve tapu kaydı).
- ✓ Kamuya satışlar üzerine yeni bir pilot gösterge seti geliştirilmiştir.
- ✓ Somali'nin de dâhil edilmesi sonucunda (2017 raporuna), raporun kapsadığı ekonomilerin toplam sayısı 190'a yükselmiştir.

İş Yapma Endeksinin 2018 raporunda 2017 raporuna ek olarak, iş ortamında şeffaflığa yönelik düzenlemelerin önemine yönelik çalışmalar yer almaktadır. Özellikle işe başlama konusunda yeterli bilgi erişimine sahip olunan ülkelerde yolsuzluk düzeyinde de iyileşme yaşanacağı vurgulanmaktadır (Dünya Bankası, 2017:8).

İş yapma Endeksi ülkelerin yatırım ortamının bir göstergesi olma özelliğini sürdürmeye devam etmektedir. Ancak, literatürde, İş Yapma Endeksi'nin destekçileri olduğu kadar karşı çıkanların varlığı yadsınmamaktadır. Bazı çalışmalarda, ölçümlerin güvenilirliği ve tarafsızlığı konusunda şüpheler bulunmaktadır. Yine bazı çalışmalar, endeksin, iş kurma konusuyla ilgili konuları yansıttığından şüphe

duymakta ya da ülkelerin gelişmesine katkı sağlayacak daha önemli faaliyetlere yapılan harcamaların yerini alarak ülkelerin reform gündemlerini gereksiz yere meşgul edebileceğini savunmaktadırlar. Pinheiro-Alves ve Zambujal-Oliveira (2012)'ya göre kriter ağırlıklarının eşit olmasını gerektirecek herhangi bir kanıt sunulmamakla beraber yaptıkları faktör analizi çalışmasında kriterlerin iş kurmak için bir girişimciye yardımcı olamayacağını ve iş ortamını tanımlamak için kriterlerin tutarlılık ölçütünün uygun değerinin altında olduğunu ifade etmişlerdir. Busse ve Groizard (2008), doğrudan yabancı yatırım girdileri ve diğer kontrol değişkenleri ile etkileşimli standart ülke çapında bir büyüme regresyonu kullanarak, İş Yapma Kolaylığı'nın beş kriteri üzerinden, doğrudan yabancı yatırımın, ağır iş dünyası ve işçi yasalarına sahip ekonomilerdeki ekonomik büyümeyi teşvik etmediği bulgusuna ulaşmışlardır (Önalı, 2017:12).

Dutz ve diğerleri (2011), İş Yapma Kolaylığı kriterlerinin ve alt kriterlerinin, OECD üyesi olmayan ülkelerdeki genç firmalar için ürün ve süreç geliştirilmesiyle pozitif yönde ilişkili olduğunu bulmuştur. Bu pozitif ilişki, rekabet ve inovasyonun teşvik edilmesinde iş çevresinin önemini vurgulamaktadır. Loayza ve diğerleri (2004), yaptıkları çalışmada, yasal düzenlemelerin artmasının büyümeyi yavaşlattığını ve bu aşırı düzenlemelerin yönetsel olarak zayıf olan ülkelerde ağırlaştığını yani düzenlemelerle yönetimi güçlendirmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir (Önalı, 2017:12). Görüldüğü üzere İş Yapma Endeksinin yanında veya uzağında sonuçlar veren çalışmalar gün geçtikçe artmaktadır.

4. İŞ YAPMA ENDEKSİ: DÜNYA GENELİ SON DURUM

Dünya Bankası'nın hazırladığı İş Yapma Endeksi, daha önce de belirtildiği üzere, 2003 yılından bu yana yayınlanmaktadır. Dünya ekonomilerindeki yatırım ortamını etkileyen reformları tespit eden ve yıllık olarak kamuoyu ile paylaşan uluslararası bir kaynak olma özelliğindeki rapor, bir ülkenin en büyük şehrinde ekonomik faaliyet gösteren küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin iş yapma süreçlerini etkileyen mevzuat düzenlemeleri ve bunların uygulaması gibi konularda değerlendirmeler sunmaktadır.

Son yayınlanan ve teması "istihdam için reform" olan raporda Yeni Zelanda yine geçen seneki performansını sürdürmüş ve iş yapmanın en kolay olduğu ülke statüsünü korumuştur.

Tablo 1: İş Yapma Endeksinde İlk 10

	2017	2018
Yeni Zelanda	1	1
Singapur	2	2
Danimarka	3	3
Kore	5	4
Hong Kong	4	5
ABD	8	6
Birleşik Krallık	7	7
Norveç	6	8
Gürcistan	16	9
İsveç	9	10

Kaynak: World Bank (2016) ve World Bank (2017).

Kore ve Hong Kong bir önceki seneye göre birbirlerinin yerine geçmiş gözükmeyle beraber ABD'de iki basamaklık bir ilerleme kaydedilmiştir. Norveç'in de iş yapma endeksinde önceki yıla göre gerilediği ancak Gürcistan'ın önemli bir gelişme kaydedip 16. Sıradan 9. Sıraya ilerlediği görülmektedir. Gürcistan'ın bu ilerleyişinin nedeni, iş yapma endeksinin ilk yayınlandığı yıl olan 2003'ten buyana iş ortamını iyileştirmek için yaptığı kırk yedi reform olarak açıklanabilir (Boztepe, 2017b:3). Raporda ilk sıralarda yer alan ülkeler iş yapma endeksi bileşenleri açısından değerlendirildiğinde, işgücüne katılım oranlarının yüksekliği ve gelir eşitsizliğinin düşüklüğü dikkat çeker.

İş Yapma Endeksi 2018'de en başarısız ülkeler, daha açık bir ifadeyle en düşük puan alan son 10 ülke ise sırasıyla; Çad, Haiti, Kongo, Afganistan, Orta Afrika Cumhuriyeti, Libya, Yemen, Güney Sudan, Venezuela, Eritrea, Somali olarak kaydedilmiştir (Dünya Bankası, 2017:4). Rapor'da ele alınan dönemde 190 ülkede, iş yapma kolaylığı alanında 264 adet reform kaydedilmiştir. En fazla Reform yapılan bölge 83 tane ile Sahra-Altı Afrika bölgesidir. En fazla reform yapılan bileşenler ise 38'er tane ile; İş Başlama ve kredi teminidir. En az reform yapılan bileşenler ise; İflasın Çözümü ve Sözleşmenin icrası (20 adet) gibi hukuki alanlarda gerçekleşmiştir. Bu noktada, hukuki alanda gerçekleşen söz konusu reformların sonuçlarının zaman içinde kendini göstereceğinin de vurgulanması gerekir (Boztepe, 2017:4). Endeks Raporundaki veriler ışığında, 2017 yılında en iyi gelişme gösteren ülkeler ise; Brunei, Tayland, Malavi, Kosova ve Hindistan olmuştur (World Bank, 2018).

5. TÜRKİYE ENDEKSİN NERESİNDE?

2014-2018 yıllarını kapsayan Onuncu Kalkınma Planında İş ve Yatırım Ortamının iyileştirilmesi öncelikli hedef olarak benimsenmiştir. Bu kapsamda İş ve Yatırım Ortamının Geliştirilmesi Eylem Planı uygulamaya konulmuş ve bu eylem planının genel amacı; yatırımcının karşılaştığı belirsizliklerin giderilmesi ve sorunların hızla çözülmesi için mevcut mekanizmaların iyileştirilmesi olarak açıklanmıştır (Ekonomi Bakanlığı, 2015:1). Bu kapsamda ülkemizde endekste daha iyi seviyelere gelebilmek için gerekli düzenlemeler yapılmaya devam edilmektedir.

31 Ekim 2017 tarihinde açıklanan raporda Türkiye dahil olmak üzere 11 farklı gösterge setinde 190 ülke değerlendirmeye alınmıştır. Raporun genel verileri değerlendirildiğinde 2018 yılı için Türkiye 190 ülke içerisinde 60. sırada yer almaktadır. Türkiye'nin en iyi performansa sahip olduğu yıllar 2014 ve 2015 yıllarıdır. Bu yıllarda ülkemiz 189 ülke arasında 51. sırada yer almaktadır. Bu yıllarda ülkemizin endekste üst sıralarda yer almasının nedeni bu dönemde yapılan düzenlemelerin yoğunluğudur.

Tablo 2: 2006- 2018 İş Ortamı Raporlarında Türkiye'nin Konumu

YIL	ÜLKE SAYISI	TÜRKİYE'NİN SIRALAMASI	ÖNCEKİ YILA GÖRE DEĞİŞİM
2006	155	84	-
2007	175	65	19
2008	178	60	5
2009	181	63	-3
2010	183	60	3
2011	183	73	-13
2012	183	68	5
2013	185	72	-4
2014	189	51	21
2015	189	51	0
2016	189	63	-12
2017	190	69	-6
2018	190	60	9

Kaynak: (Boztepe, 2017:7-8) ve (World Bank, 2017:4)

Endeksi alt göstergeler bakımından değerlendirmek ve bu kapsamda yapılan düzenlemeleri belirtmek Türkiye'nin güçlü ve zayıf yönlerini görmek açısından daha faydalı sonuçlar verecektir. Gösterge setlerine göre Türkiye; işe başlama, kredi temini, sözleşmelerin uygulanması, inşaat izinlerinin alınması, vergi ödeme ve tapu siciline kayıt alanlarında olumlu bir performans göstermektedir.

Tablo 3: 2016-2018 Raporlarında Gösterge Setlerine göre Türkiye'nin Durumu

	2016	2017	2018
İşe Başlama	90	79	80
Kredi Temini	79	82	77
İflasın Çözümü	124	126	139
Sınır Ötesi Ticaret	70	70	71
Azınlık Hissedar Haklarının Korunması	18	22	20
Sözleşmelerin Uygulanması	32	33	30
İnşaat İzinlerinin Alınması	101	102	96
Vergi Ödeme	128	128	88
Tapu Siciline Kayıt	54	54	46
Elektrik Temini	36	58	55

Kaynak: (Boztepe,2017)

En iyi performans sergilediğimiz gösterge; azınlık haklarının korunması olup bu göstergede 190 ülke içerisinde 20. sırada yer almaktayız. Performansımızın en kötü olduğu alan ise iflasını çözümüdür. Bu göstergede bir önceki yıla nazaran daha da gerileme göstererek Türkiye 190 ülke içerisinde 139. sırada yer almaktadır. 2017 yılı için iflas etmiş bir şirketin tasfiye süreci 4,5 yıl ve geri dönüş oranı %18,5 iken bu sürenin 2018 yılı için beş yıla çıkacağı ve geri dönüş oranının da %15,3'e gerileceği tahminlenmektedir. Dünya Bankası bu göstergedeki kötüleşmenin nedeni olarak 31 Temmuz 2016 tarihinde yayımlanan 669 Sayılı KHK'nın 4. Maddesindeki düzenleme olarak göstermiştir (Boztepe,2017b).

Doing Business 2018 Raporunda 2016-2017 döneminde ülkemizde iş ve yatırım ortamının iyileştirilmesi için yapılanlar aşağıda belirtilmiştir (World Bank, 2017:35-36) :

- ✓ Mülk (emlak)'ün kayıt altına alınması kolaylaştırılmıştır. Bu kapsamda harçlar %4'ten %3'e düşürülerek tapu siciline kayıt arttırılmaya çalışılmaktadır.
- ✓ Borçluların ve borç verenlerin yasal haklarının güçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Bu kapsamda sicil düzenlemesi yapılmıştır.
- ✓ Kredi temininde bilgi paylaşımının iyileştirilebilmesi için kredi raporlama süreci düzenlenmiştir.

Bu kapsamda; Kredi Bilgisi Derinliği Endeksi Türkiye'nin en üst seviyelerde (7.sıra) yer aldığı endekslerin başında gelmektedir (Boztepe,2017b).

2018 yılı endeks sonuçları değerlendirildiğinde; endeks alt başlıkları itibariyle ülkemizde reform çalışmalarının sürdüğü görülmektedir. Ancak önceki yıllarla (2014-2015) kıyaslandığında reform sürecinin yavaşladığı gözlemlenmektedir.

6. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İş Yapma Endeksi; her yıl yayınlanan ve ülkelerin ekonomik sistemlerinde doğrudan yabancı sermaye için yaptıkları önemli düzenlemeleri içeren, ülkeler arasında karşılaştırma yapmaya olanak sağlayan bir göstere setidir. Literatürde endeksin ülke ekonomileri için faydalı olabileceğini savunan çalışmalar kadar bu endeks için performans harcamanın diğer önemli konulardaki çalışmaları ötediğini savunan çalışmalar da bulunmaktadır.

Dünya genelinde 190 ülkeyi kapsayan ve on bir bileşenden oluşan söz konusu endekste yer alan ilk on ülkenin genel olarak iş gücüne katılım oranı yüksek ve gelir eşitsizliği düşük ülkeler olduğu ifade edilebilecektir. Endeks raporuna dâhil olan ülkelerde 2017 yılında toplam 264 adet reform gerçekleştiği ve en fazla reform yapılan bölgenin de Sahra Altı Afrika Bölgesi olduğu görülmektedir.

Türkiye'nin İş Yapma Endeksi'ndeki genel durumu değerlendirildiğinde; endeksin ilk yayınladığı tarih olan 2006 yılından günümüze kadar endekste konumunu iyileştirmeye çalıştığını görmek mümkündür. Özellikle ülkemiz açısından en tartışmalı alanlardan biri olan vergi ödeme alanında aldığı yol endekste genel sıralamamızı olumlu yönde etkilemektedir. İşe başlama, kredi temini, sözleşmelerin uygulanması, inşaat izinlerinin alınması, tapu siciline kayıt alanları ülkemizin endekste başarılı olduğu alanların başında gelmektedir. Özellikle azınlık haklarının korunması açısından ilk on ülke içerisinde yer almamız oldukça sevindiricidir. Bu alandaki olumlu gelişmenin temelini 2012 yılında yürürlüğe giren Türk Ticaret Kanunu oluşturmaktadır. Yeni Türk Ticaret Kanunu ile yatırımcının korunması, şeffaflık, uluslararası muhasebe standartlarına uyum konusunda ilerlemeler sağlanmıştır. Ancak bu Kanunun endekste genel konumumuzu işe başlama alt başlığı altında olumsuz yönde etkilediği de gözden kaçırılmamalıdır. Kanun ile işe başlamada asgari sermaye miktarının yükseltilmesi bu alanda maliyetlerin artmasına neden olmuş ve 2014 yılı endeksi sonuçlarına bakıldığında işe başlama kriterinde ülkemizin yirmi basamak gerilemesine neden olmuştur. Endeks kapsamında en başarılı olduğumuz diğer alan ise sözleşmelerin uygulanmasıdır. Bu kapsamda 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 2011 yılında yürürlüğe girmesi ve elektronik kayıt sistemine geçilmesi bu alanda endekste konumumuzu güçlendirmiştir.

Bu olumlu gelişmelerle birlikte endekste en sorunlu olduğumuz bileşen iflasın çözümü alanıdır. Bu alanda yaşanan sorunlar Avrupa Komisyonunun ilerleme raporlarında da belirtilmekte olup Komisyon; şirket tasfiyesinin ülkemizde uzun ve maliyetli bir süreç olduğunu vurgulamaktadır. Yatırım yapmak nasıl ki bir karar özgürlüğü ise aynı şekilde şirketin kapatılması veya tasfiye edilerek ticari hayatın sonlandırılması kararı da ekonomik bir özgürlüktür. Dolayısıyla şirketlerin bu süreçteki işlem yüklerinin artması yatırım kararlarını da olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Endekste Türkiye'nin genel durumunu değerlendirdiğimizde; son dönemde diğer ülkelerin daha fazla reform yapmasına bağlı olarak ülkemizin performansının yavaşladığını söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

Akses, S. (2014). Türkiye'deki İş Ortamı Nasıl Değerlendirilmeli?. İKV Değerlendirme Notu. <http://www.ikv.org.tr>, Erişim:10/10/2017.

Borensztein, E., Gregorio, J., & Lee, J. (1998). How Does Foreign Direct Investment Affect Economic Growth. *Journal of Economic Growth*, 115-135.

- Boztepe, H. (2017a). 15 Soruda İş Ortamı (Doing Business) Raporu. <http://gtud.org/2017/03/22/15-soruda-is-ortami-doing-business-raporu/> Erişim:13/11/2017.
- Boztepe, H. (2017b). İş Ortamı (Doing Business) 2018 Öne Çıkan Konular. <https://tr.linkedin.com/pulse/i%C5%9F-ortami-doing-business-2018-raporunda-%C3%B6ne-%C3%A7ikan-konular-boztepe>. Erişim:13/11/2017.
- Busse, M. ve Groizard, J. L. (2008). Foreign Direct Investment, Regulations and Growth. *World Economy*, 31(7), 861–86.
- Dutz, M. A., Kessides, I., O'Connell, S. ve Willig, R. D. (2011). Competition and Innovation-Driven Inclusive Growth. World Bank Policy Research Working Paper No. 5852.
- Ekonomi Bakanlığı. (2015). 10. Kalkınma Planı (2014-2018) İş ve Yatırım Ortamının Geliştirilmesi Eylem Planı.
- Erdoğan, B. (2008). Aydın İlinin Yatırım İklimi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Iamsiraroj, S., & Ulubaşoğlu, M. A. (2015). Foreign Direct Investment and Economic Growth: A Real Relationship or Wishful Thinking? *Economic Modelling*, 51, 200-213.
- Karluk, R. (1983). Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları. İstanbul: İTO Yayınları.
- Koç, E., K. Kaya ve M. C. Şenel (2017). Dünya ve Türkiye'de Ekonomik Göstergeler-İş Yapma/Kurma Kolaylığı Endeksi. *Mühendis ve Makine Dergisi*, 58 (685), 17-42.
- Kovancılar, B. (2003). Ülkemizde Yatırım Ortamının İyileştirilmesi, Yatırımların Teşviki ve Avrupa Birliği Uygulamaları Çerçevesinde Alternatif Modeller. İstanbul : TÜGİAD Ekonomi Ödülleri Kitapları-4.
- Loayza, N. V., Oviedo, A. M. ve Serven L. (2004). Regulation and Macroeconomic Performance. World Bank Policy Research, Working Paper 3469.
- Önalımsı, Ç. (2017). İş Yapma Kolaylığı Kriterleri ile Ülke Sıralamaları : SMAA Yöntemleri ile Bir Uygulama. Hacettepe Üniversitesi SBE, YLisans Tezi, Ankara.
- Pınar, Ö. (2013). Dünya İş Yapma Endeksi'nde Türkiye'nin Yeri ve Türkiye'deki İş Ortamı. İZTO AR-GE Bülten, Mart.
- Pinheiro-Alves, R. ve Zambujal-Oliveira, J. (2012). The Ease of Doing Business Index as a Tool for Investment Location Decisions. *Economics Letters*, 117, 66-70.
- TC. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (2017). Doing Business 2017. Yayın No: 888, Ocak, Ankara.
- World Bank. (2017). Doing Business (Reforming to Create Jobs) 2018. www.doingbusiness.org, Erişim: 10/11/2017.
- World Bank (2016). Doing Business (Equal Opportunity for All) 2017. www.doingbusiness.org, Erişim: 10/11/2017.
- Yavan, N., & Kara, H. (2003). Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Bölgesel Dağılışı. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 1(1), 19-42.
- Yükseler, Z. (2005). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve İş/Yatırım Ortamı İlişkisi. Ankara: Turkish Economic Association.